

ilahiyat akademi

Sayı: 19, 2024, 321-325.

Issue: 19, 2024, 321-325.

Rusça Kaynaklarda Hz. Muhammed, Vesile Şemşek (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2022), 200 sayfa, ISBN: 978-625-8023-82-4.

Prophet Muhammad in Russian Sources, Vesile Şemşek (Ankara: Türkiye Diyanet Foundation Publications, 2022), 200 pages, ISBN: 978-625-8023-82-4.

Mustafa Esen

Yüksek Lisans Öğrencisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları
Ana Bilim Dalı

Graduate Student, Ondokuz Mayıs University, Institute of Graduate Studies, Department of History and Islamic
Arts, Samsun/Türkiye

esen-mustafa@hotmail.com | ORCID: [0009-0005-1172-2724](https://orcid.org/0009-0005-1172-2724) | ROR ID: [028k5qw24](https://ror.org/028k5qw24)

Makale Bilgisi Article Information

Makale Türü	Article Type
Kitap Değerlendirmesi	Book Review
Geliş Tarihi	Date Received
22 Mart 2024	22 March 2024
Kabul Tarihi	Date Accepted
26 Nisan 2024	26 April 2024
Yayın Tarihi	Date Published
30 Haziran 2024	30 June 2024

İntihal Plagiarism

Bu makale, Turnitin yazılımı ile taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir. This article has been scanned with Turnitin software. No plagiarism detected.

Etik Beyan Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur (Mustafa Esen). It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Mustafa Esen).

CC BY-NC 4.0 lisansı ile lisanslanmıştır. Licensed under CC BY-NC 4.0 license.

Esen, Mustafa. "Rusça Kaynaklarda Hz. Muhammed, Vesile Şemşek (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2022), 200 sayfa, ISBN: 978-625-8023-82-4.". *İlahiyat Akademi* 19 (Haziran 2024), 321-325. DOI: [10.52886/ilak.1457227](https://doi.org/10.52886/ilak.1457227)

Atıf/ Cite as

Esen, Mustafa. "Prophet Muhammad in Russian Sources, Vesile Şemşek (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2022), 200 pages, ISBN: 978-625-8023-82-4.". *Theological Academia* 19 (June 2024), 321-325. DOI: [10.52886/ilak.1457227](https://doi.org/10.52886/ilak.1457227)

Öz

Müslüman toplumlarda ve farklı inanç sistemlerinin hâkim olduğu toplumlarda, hakkında araştırma yapılan şahsiyetlerden birisi de Hz. Muhammed'dir. Bu çalışmaların bazıları objektif olduğu gibi bazıları da kendi toplumlarına hitap eden taraflı çalışmalar olmuştur. İçinde bulunduğumuz yüzyılda yapılan çalışmaları incelediğimizde bilimsel anlamda gözle görülür bir gelişmenin olduğu açıktır. Bu tür çalışmalar farklı toplumların birbirlerine karşı bakış açılarını anlamaları bakımından önemlidir. İncelediğimiz kitap özelde dört Rus yazarın, genelde ise o coğrafyada yaşayan Rus toplumunun gözünden İslam'ın nasıl algılandığını anlamak açısından önemli bir eksiği gidermektedir.

Anahtar Kelimeler: İslam Tarihi, Hz. Muhammed, Rusça Kaynaklar, İslam Algısı, Müslüman Algısı.

Abstract

In Muslim societies and in societies where different belief systems dominate, one of the personalities researched is the Prophet Muhammad. While some of the studies conducted in this field were objective, some were biased studies addressing their own societies. When we examine the studies conducted in the current century, it is clear that there is a visible scientific development. Such studies are important for different societies to understand each other's perspectives. The book we are reviewing fills an important gap in terms of understanding how Islam is perceived through the eyes of four Russian authors in particular and the Russian society living in that geography in general.

Keywords: Islamic History, Prophet Muhammad, Russian Sources, Perception of Islam, Perception of Muslim.

Biyografi çalışmaları, incelenen şahsiyetlerin toplum tarafından algılanış biçimlerini ortaya koyduğu gibi bu çalışmaları yapan kişilerin düşünce dünyasını da yansıtır. Toplumda kabul görmüş bir kişinin biyografisi yazılırken toplumun değer yargıları, inançları ve kültürel normları eserin şekillenmesinde başat rol oynar ve yazar objektif bir bakış açısına sahip değilse toplumun genel kabullerinin sözcülüğünü yapmış olur. Bu nedenle farklı toplumların aynı kişi hakkında yaptıkları çalışmalar değişiklik gösterir ve konuyu başka bir perspektiften inceleme olanağı sağlar. Değerlendirdiğimiz eser, Hz. Muhammed'in Rus toplumunda nasıl algılandığını göstermesi bakımından önemlidir. Kitap giriş ve sonuç bölümleri hariç dört ana bölümden oluşmaktadır. Bölümlerde, yazarların konu hakkında görüşleri verildikten sonra bir değerlendirme yapılmıştır.

Giriş bölümünde, Rus yazarlardan Vera Feodorovna Panova, Leonid İvanoviç Medvedko, Andrey Valeryeviç Germanoviç ve Anton Antonoviç'in biyografi ve eserlerine yer verilmiştir. Şemşek, Panova'nın ölümünden sonra oğlu Yuri Vahtin tarafından basılan "Jizn Muhameda" (Muhammed'in Hayatı) eserinden, Medvedko ve Germanoviç'in birlikte kaleme aldıkları "İmenem Bogo, Politizatsiya İslama i İslamizatsiya Politiki" (Allah'ın Adıyla, İslam'ın Siyasallaşması ve Siyasetin

İslamlaşması) eserinden, Antonoviç'in ise Amerikalı yazar Washington Irving'in "Life of Mohammed" (Muhammed'in Hayatı) kitabına tercüme ve şerh ettiği "Jizn Mugamad" (Muhammed'in Hayatı) eserinden yararlandığını belirtmiştir. Şemşek; Rusların, İslam'ı Batılı oryantalistlerden tercüme ettikleri eserler yoluyla öğrendiklerini ve bu nedenle batıdan etkilendiklerini, Çarlık Rusya döneminde İslam hakkında bilgi toplandığını ancak bu bilgilerin teoride kaldığını, Sovyet döneminde ise İslam'ın ateizm etkisiyle bastırıldığını hatta genel olarak dinlere ön yargılı yaklaşıldığını ifade etmiştir.

Birinci bölümde, Hz. Muhammed'in doğduğu ortam ve peygamberlik öncesi yaşamına değinilmiştir. Panova, Roma imparatorlarının yaptığı gibi Kureyş kabilesinin, putları Kâbe'ye sokarak Mekke'yi Arabistan'ın en büyük dinî merkezi yapmayı istediklerini, Suriye seferinde Bahîrâ'nın Hz. Muhammed'in peygamberlik mührünü görerek ona iman ettiğini, yeni dinin bu seferden etkilenecek ortaya çıktığını belirtir. Oryantalistlerin dediği gibi sadece Bahîrâ'dan aldığı bilgilerle bu din ortaya çıkmamış, rüyalar Hz. Muhammed'i yetiştirmiştir. Ficar Savaşları sonucunda Mekke'deki düzenin bozulmasından dolayı Hilfü'l-Fudûl anlaşmasının yapıldığı, Kâbe'nin tamiratı sonrası Kâbe duvarlarına kabile isimlerinin yazıldığı ancak bu isimler arasında Hâşimoğullarının adının olmadığı belirtilir. Cahiliye döneminde kadınların kötü durumda oldukları bildirilse de Hz. Hatice gibi statü sahiplerinin bunların dışında olduğundan bahsedilir. Panova, Hz. Muhammed'in peygamberlik öncesi hayatı ile ilgili bilgiler kısıtlı olduğu için çoğu rivayetlerin uydurma olduğunu söyler. Ayrıca İncil'de peygamber geleceğinin bilindiğini ifade eder. Medvedko ise İncil'de peygamber geleceği ile ilgili bilginin bulunmadığını belirtir. Kuzey Arapları ile ilgili Şam kaynaklarında bilgiler olduğunu ancak Güney Arapları ile ilgili bilgilerin efsanelerle dolu olduğu için kesin olmadığını söyler. Germanoviç, İslam'ın ortaya çıktığı coğrafya itibarı ile Yahudi ve Hıristiyanlıktan etkilendiğini, günah işleme çağı olan gençlik dönemiyle ilgili Hz. Muhammed hakkında bilgilerin olmadığını, İslam tarihçileri tarafından aktarılan mucize ve abartılı anlatımların gerçeği yansıtmadığını söyler. Ayrıca güney bölgesinde teslis inancının olduğu, bu inanca göre en büyük Tanrı'nın erkek, ortancasının kadın ve en küçüğünün de oğulları olduğunu ifade eder. Antonoviç, Arapların kapalı bir toplum yapısına sahip olduklarını, Müslüman tarihçilerin Hz. Muhammed'in doğumuyla ilgili efsaneler anlattıklarını belirtir. Hz. Muhammed'in eğlenmek için gittiği düğünde uyuyakalmadığını ve günah işlediğini, Hz. Hatice'nin iki meleğin peygamberi koruduğunu gördüğü için evlilik teklif ettiğini, Hz. Hatice'nin babasının evliliğe karşı çıkma gerekçesinin Hıristiyan inancına sahip olmalarından dolayı olduğunu anlatır. Hz. Muhammed'in Bahîrâ'dan öğrendiklerini Varaka ile pekiştirerek yeni dini kurduğunu, Hz. İsa'nın gelişi mucizelerle dolu olduğu için Müslümanların bundan etkilenecek efsaneler uydurdıklarını ileri sürer.

İkinci bölümde, Hz. Muhammed'in vahiy tecrübesine ve peygamberliğin Mekke dönemine değinilmiştir. Panova, ilk vahyin ve miraç hadisesinin rüyada gerçekleştiğini beyan eder. Oryantalistlerin Kur'an'ın değiştirildiği yönündeki

eleştirilerinin sebebini Hz. Muhammed'in ölümünden sonra vahyin mushaf hâline getirilmesine ve sûre sıralarının değişmesine bağlar. Yahudi ve Hıristiyanların tek tanrılı dine ses çıkarmadıklarını, putperest Arapların şiddetle reddettiğini, Yahudilerin Hz. Muhammed'i Mesih olarak gördükleri için Medine'ye davet ettiklerini söyler. Medvedko, Kur'ân'ın çelişkiler barındırdığını, yazıya geçmediği için âyetlerinin ezberlenemediğini ve hükümlerinin zamanla Hz. Muhammed tarafından değiştirildiğini iddia eder. Germanoviç, Hz. Muhammed'in çocukluktan gelen hastalığının vahiy sürecinde devam ettiğini, Suriye seferinde rahiplerden istifade ettiğini ve Kur'ân'daki beşerî unsurların Müslümanlar tarafından saklandığını belirtir. Kur'ân Hz. Muhammed'in Medine'deki konumunu yükseltmiştir. Hükümlerinin zamanla değişmesi vahyin çeliştiğine ve Hz. Muhammed'in ölümünden sonra mushaf olması ise değiştiğine kanıttır tezini savunur. Antonoviç, Hz. Muhammed bilinmez bir hastalığa tutulmuştur ve her şeyi uydurmuştur diyerek, Kur'ân'ın Yahudi ve Hıristiyan kutsal kitaplarındaki metinlerden toplanarak oluşturulduğunu belirtir.

Üçüncü bölümde, Hz. Muhammed'in peygamberliğinin Medine dönemine yer verilmiştir. Panova, Hz. Muhammed'in birlik ve eşitliği Hz. İsa'nın havarisi Pavel gibi sağladığını, Protestanların Katoliklere yaptığı dinî özüne geri döndürme işini Hz. Muhammed'in Hanif dini üzerinde uyguladığını aktarır. Hz. Muhammed'in iki büyük reform yaptığını, bunlardan birincisinin ilmî ve dinî reform ikincisinin siyasi reform olduğunu söyler. Medvedko, Hz. Muhammed'in reformlar yaptığını ve zaman içinde âyetleri buna göre değiştirdiğini, Medine'de dinî ve siyasi lider olmayı başararak kendisine inananları ekonomik açıdan güçlü kıldığını ön plana çıkarır. Germanoviç, Hz. Muhammed ganimet için savaşmıştır ve İslam barış görünümlü savaş dinidir, Ebû Bekir'e ölmeden önce imâmet görevi vererek halife tayin etmiştir görüşündedir. Antonoviç, Bedir'de Ebû Cehil'i Abdullah b. Mes'ûd öldürmüştür, Mûte Savaşı'na Hz. Muhammed Hayber'de zehirlendiği için katılmamıştır görüşündedir.

Dördüncü bölümde Hz. Muhammed'in kişiliğine ve evliliklerine yer verilmiştir. Panova, Hz. Muhammed'in içinde bulunduğu Arap kültüründen etkilendiğini ancak ticari ziyaretler neticesinde ufkunun açıldığını, İslam'ın barış görünümlü olmasına rağmen Arapların savaşçı karaktere sahip olduklarını söyler. Hz. Hatice'nin ölümüne kadar tek eşli olan Hz. Muhammed'in eşinin vefatından sonra ilk Sevde ile evlendiğini ama mutlu olamadığını, sonra Hz. Âişe ile 7-8 yaşlarında nişanlandığını, nikâhı ise dört yıl geciktirdiğini, yaş farkından dolayı vicdanan rahatsız olmadığını belirtir. Medvedko, Hz. Muhammed'in çevresinde "el-Emîn" olarak bilindiğini belirterek Müslüman tarihçilerle aynı görüşleri paylaşır. Germanoviç, Hz. Muhammed'in dinî liderlik adı altında siyaset yaptığını, hümanist görünse de savaş ruhlu birisi olduğunu, ilk başlarda siyasi gücü yetmediği için İslam'ı barış yoluyla tebliğ ettiğini, gücü ele geçirince savaştığını ve ganimetlerle taraftar topladığını söyler. Toplumsal barış için anlaşmalar yapsa da anlaşmaları kendisinin bozduğunu dile getirerek İslam barış yoluyla mı savaş yoluyla mı yayıldı

sorusunu gündeme getirir. İslam'a girenlerin vergilerden kaçmak için bu şekilde bir yol izlediğini, evliliklerinin ise siyasi nedenlerle olduğunu, Hz. Muhammed'in Kur'an'ın dört eş sınırlamasına uymadığını bu nedenle Müslümanlara örnek olamayacağını, evlatlığının eşine aşık olduğu için boşattığını ve onunla evlendiğini, Hayber'de Safiyye ile şehvetinden dolayı evlendiğini, komşu ülkelerin bu durumu bildiği için kendisine câriyeler gönderdiğini, Mekke'de tek eşli iken Medine'de harem kurduğunu söyler. Antonoviç, Hz. Muhammed'in şemâiline yer verir, konuşmasıyla karşısındakileri etkilediğini ifade eder, evliliklerinin ise örfi ve siyasi olduğunu söyler, erkek çocuk sahibi olmak için de olabileceğini ekler ve evlatlığının eşi ile evlendiği için kınandığını dile getirir. İfk hadisesine değinerek Hz. Âişe'yi önce babasının evine gönderdiğini sonra temize çıkarmak için âyet geldiğini söylediğini, Ebû Bekir lakabının "bakirenin babası" anlamında o zaman verildiğini ifade eder.

Sonuç kısmında Şemşek, son yüzyılda Rusya'da Hz. Muhammed algısını incelediğini ifade edip, yazarların genellikle Hz. Muhammed'in beşerî ve siyasi yönlerine değindiklerini, peygamberliği konusuna vurgu yapmaktan çekindiklerini, daha çok kişilik özellikleri üzerine yoğunlaştıklarını belirterek incelediği yazarların fikirlerini genel olarak değerlendirir.

Eser, Rus yazarların Hz. Muhammed'in hayatı, peygamberliği ve kişiliği hakkında görüşlerini içeren, içinde yaşadıkları toplumun düşünce yapısını da yansıtan bir çalışmadır. Kitapta yazarların farklı iddia ve yaklaşımları ortaya konulmuştur. Yazarların bazı görüşlerinin İslam toplumunun düşünce yapısından farklı olduğu açıktır. Buna özellikle Kur'an'ın değiştirildiği ve günümüze kadar orijinal haliyle gelmediği örneğinde rastlanmaktadır. Bu eleştiriler İslam'ı reddeden düşünce yapısının bir yansıması niteliğindedir. Hz. Muhammed'in dinî ve siyasi liderliğinin övülmesi, toplumsal reformlar yaparak eşitliği ve bir arada yaşama kültürünü sağladığının ifade edilmesi de işin bir diğer yönünü göstermektedir. Aynı görüş farklılıkları Hz. Muhammed'in evliliklerinin siyasi ve sosyal nedenlerle gerçekleştiği ya da şehevi arzularla yapıldığı noktasında da ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak Rusça kaynaklarda Hz. Muhammed ve İslam algısının çeşitlilik arz ettiğini, bazı görüşlerin İslam toplumu ile benzer ve olumlu yaklaşımlardan oluştuğunu, bazı görüşlerin ise olumsuz ve bugünün düşünce yapısıyla geçmişe bakmaktan kaynaklandığını ya da inançsal reddedişlerden kaynaklı olduğunu söyleyebiliriz. Kitap farklı bakış açılarını içermesi ve tartışmalı konulara değinmesi bakımından ilgi çekicidir. Ancak görüşler değerlendirilirken bağlamından koparılmadan çeşitli kaynaklardan gelen bilgilerle kritik edilmelidir.

Kaynakça/References

Şemşek, Vesile. *Rusça Kaynaklarda Hz. Muhammed*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2022.

